

Ἀρχιμ. Αἰμιλιανός Καζαντζίδης

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΑΓ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ἘΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΖΩΗ

Abstract: *Emilianos Kazandzidis, The Impact of St. Nicodemus Hagioreite on the Church Life Today.*

Nicodemus is one of the most prominent Fathers of the late Ottoman period. He authored numerous ascetic works in the monastic tradition of the later Byzantine era. His publications contributed to a monastic revival in the early 19th century. Nevertheless, the Philokalia movement significantly influenced the revival of the sacramental dimensions of ecclesiastical practice in the 20th century.

Keywords: *Nicodemus, Monasticism, Asceticism, Patristics, Church Fathers, Holy Mountain, Philocalia*

Ἡ ἐποχή

Δέν θά μπορούσαμε νά ἀναφερθοῦμε στόν Ἅγιο Νικόδημο τόν Ἄγιο-ρεῖτη χωρίς νά προσδιορίσουμε, ἔστω, σέ ἀδρές γραμμές καί σχεδόν τηλεγραφικά τά κύρια χαρακτηριστικά τῆς ἐποχῆς πού ἔζησε, ἐποχή δουλείας στόν ὀθωμανικό ζυγό γιά τούς Ἕλληνες καί γιά τούς λοιπούς Ὀρθοδόξους λαούς τῶν Βαλκανίων.

Ἡ περίοδος τῆς Τουρκοκρατίας, ὅπως ὀνομάζεται ἡ πικρή δουλεία στόν ὀθωμανικό ζυγό τῶν Ἑλλήνων καί τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου, ἦταν μία μακρά χρονική περίοδος πού κράτησε ἄλλοῦ 400 καί ἄλλοῦ μέχρι καί 500 χρόνια. Ἦταν ἡ πιό ἐπικίνδυνη, ἴσως, δοκιμασία πού πέρασαν οἱ Ὀρθόδοξοι λαοί, δοκιμασία τῶν ἀντοχῶν τους στήν προσπάθεια νά διατηρήσουν τήν ἐθνική τους συνέχεια καί ταυτότητα. Τό ἴδιο ἐπικίνδυνη ἦταν ἡ περίοδος τῆς Τουρκοκρατίας καί γιά τήν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολική Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, πού δοκίμασε τίς ἀντιστάσεις

της στίς καταλυτικές επιδράσεις τῆς μουσουλμανικῆς ἐξουσίας καί στά παράγωγα τῆς δουλείας, ὅπως ἡ ἀμάθεια, πού ἀπέιλησε τήν συνέχεια καί γνησιότητα τῆς ἀγιοπατερικῆς παραδόσεως καί ἐμφάνισε, ἐνίοτε, τήν νεκρωτική τυποποίηση τῆς θείας λατρείας ὡς ζῶσα λατρεία.

Ὁ κοινωνικός, πνευματικός καί ἠθικός βίος τῶν Ἑλλήνων (καί ἀναλογικά καί τῶν ἄλλων Ὀρθοδόξων λαῶν τῆς περιοχῆς) μέσα στό ἔρεβος τῆς τυραννίας καί ὑποδουλώσεως στόν Ὀθωμανό κατακτητή, σχοινοβατεῖ ἀνάμεσα στό παλαιό καί τό νέο, ἀνάμεσα στή διαφύλαξη τῆς Παραδόσεως καί στήν ἀνατρεπτική νεωτερικότητα τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἀνάμεσα στήν τραγωδία τῶν βίαιων ἐξισλαμισμῶν, τόν διά βίου ψυχικό διχασμό τῶν κρυπτοχριστιανῶν καί τήν μαρτυρία καί τό μαρτύριο τοῦ αἵματος τῶν Νεομαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας.

Τό ὀρθόδοξο ἑλληνικό γένος, καί ὄχι μόνο, «αἰμορραγεῖ» ἀφενός ἀπό τίς πρός τήν Δύση μεταναστεύσεις, ἀφετέρου ἀπό τόν προσηλυτισμό τῶν δυτικῶν μισσιοναρίων (παπικῶν καί προτεσταν-τῶν) καί, τό δεινότερον ὅλων, ἀπό τίς ὁμαδικές ἀλλαξοπιστίες, τό παιδομάζωμα καί τόν γενιτσαρισμό.

Τό Γένος καί ἡ Ἐκκλησία, κατά τόν ἄνισο αὐτόν ἀγῶνα, ἀνθίσταται μέ διάφορους τρόπους: Μέ τήν συσπείρωση γύρω ἀπό τήν ἐθναρχοῦσα Ἐκκλησία, τήν ἐνίσχυση τοῦ κοινοτισμοῦ, τήν ἀλληλοβοήθεια τῶν συντεχνιῶν, τίς γενναῖες εἰσφορές τῶν εὐκατάστατων στήν Εὐρώπη ἐμπόρων, τήν ἴδρυση σχολείων διαφόρων βαθμίδων, τήν ἔκδοση βιβλίων, τήν ἱεροκηρυκτική πανελλήνια δραστηριότητα φωτισμένων καί ἀγιασμένων κληρικῶν, ὅπως ὁ συντοπίτης μας ἐξ Ἁγιάς ἅγιος Συμεών ὁ μονοχίτων καί ἀνυπόδητος καί ὁ ἱερομάρτυς καί ὁ ἰσαπόστολος ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, μέ τήν ποικίλη δραστηριότητα τῶν λογίων, μέ τήν συνεχή λειτουργία τῶν Ἱ.Μονῶν, καί ἰδιαίτερα αὐτῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πού προσπαθοῦν νά διατηρήσουν τήν γνησιότητα τῆς Ὀρθοδόξου πνευματικότητας. Τέλος δέ, τό Γένος καί ἡ Ἐκκλησία ἀνθίστανται, μέ τήν θεόθεν ἐμφάνιση τοῦ νεοησυχαστικοῦ καί φιλοκαλικοῦ κινήματος τῶν ἱεροπρεπῶν Κολλυβάδων, ἐκλεκτό τέκνο τῶν ὁποίων ἦταν καί ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης.¹

¹ Πά τόν παραπάνω προβληματισμό βλ. Ἀρχιμ. Νικοδήμου Σκρέττα, *Ἡ θεία εὐχαριστία καί τὰ προνόμια τῆς Κυριακῆς κατά τή διδασκαλία τῶν Κολλυβάδων* (Διδακτορική Διατριβή), ἔκδ. Π.Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2006, Εἰσαγωγή, σ. 15-19.

Καταγωγή-τάλαντα-φιλοπονία

Ο Άγιος Νικόδημος ο Άγιορείτης, κατά κόσμον Νικόλαος Καλλιβούρτζης, γεννήθηκε στη Νάξο τό 1749 και έκοιμήθη στό Άγιον Όρος τό 1809.

Ήταν τό παιδί θαύμα τής έποχής του. Προικισμένος μέ τό τάλαντο τής άπέραντης μνήμης και διαθέτοντας άσυνήθιστη γιά τήν ήλικία του κρίση, ήθος και θεοσέβεια, σπούδασε σέ διαφόρων έπιπέδων σχολεία, από όπου καρπώθηκε γνώσεις και μεθόδους πού θά του φανούν χρήσιμες κατά τήν μετέπειτα πολυετή συγγραφική και έκδοτική δραστηριοτητά του στό Άγιον Όρος.

Ή πράγματι άπίστευτης χωριτικότητας μνήμη του¹ τόν βοήθησε νά μειώνει τόν χρόνο συγγραφής ενός έργου και νά διευρύνει συνεχώς τούς όρίζοντες τών συγγραφικών του επιδόσεων. Ίσως τούτο, μαζί μέ τήν άκατάβλητη φιλοπονία του², πού μετουσιονόταν σέ αδιάκοπους νυχθήμερους κόπους, νά έξηγεί και τήν άπορία, πώς μπόρεσε νά συγγράψει και νά έκδόσει τέτοιας ποιότητας και τόσα σέ αριθμό συγγράμματα, πολλά από όποια είναι όγκώδη.

Δύο πράγματα, κατά τήν διάρκεια του ήμερονυκτίου κυρίως έκαμνε

¹Ο βιογράφος του μοναχός Όνούφρος Ίβηρίτης, σύγχρονος του Άγίου σημειώνει γιά τήν άπεραντοσύνη τής μνήμης του: «Είς τοσοῦτον δέ ήλασε μνήμης, ὥστε και ὅλα κεφάλαια ἀπεστομάτιζε τής Γραφής, ρητῶν ἐδάφια τε και σελίδας και πλείστας μαρτυρίας και γνώμας Πατέρων, ὧν και τούς τόπους τῶν λόγων και τόμων ἀνεπισφαλῶς ἐκ μνήμης ἐγίνωσκε» (Βλ. τόν βίο του Όνούφριου στό έργο του Άγίου, Έρμηνεία εις τάς ΙΔ' Έπιστολάς του Άγίου Άποστόλου Παύλου, τόμ. Α', Βενετίας 1819, σ. ια'-ιβ'). Γιά τό ίδιο θέμα γράφει και ό βιογράφος του Εὐθύμιος: «...βλέποντας καθένας τά βιβλία του καταλαμβάνει και τήν προθυμίαν του και τήν ἀγχίνοιαν του νοός του, μέ τήν όποίαν τόν ἐπλούτισεν ό Θεός. Τόσον όπού ὁ,τι βιβλίον ἀνέγνωθε κάθε ἐπιστήμης ή λόγον ήκουεν ἄξιον μαθήσεως, τόν ἐσφράγιζεν εις τό κρανίον του· τό όποιον ἀληθινά ήτον ὡσάν ἕνα θησαυροφυλάκιον, και εις καιρόν τόν ἀρμόζοντα τόν ἐβλέπαμεν όπού τά ἐξεκένωνε» (Βλ. Έρομονάχου Εὐθυμίου, Ό Πρωτότυπος βίος του Άγίου Νικοδήμου του Άγιορείτου, Έπιμέλ. Άγιορ. Μοναχού Νικοδήμου Μπιλάλη, έκδ. 10^η, Άθήναι 2000, σ. 6).

²Ο Εὐθύμιος έκθαμβος και έκστασιασμένος από τήν φιλοπονία του Άγίου γράφει γιά τήν αρχή τής συγγραφικής του παραγωγής: «Και μέ τούτον τόν τρόπον ἄρχισεν ό εύλογημένος -μά τί ἄρχισε; ἀπορώ, δέν ήξεύρω τί νά εἰπῶ· νά εἰπῶ πνευματικούς ἀγῶνας ή υπερβολικούς κόπους του νοός και τής σαρκός του; ὄχι μόνον αὐτά είναι, όπού εἶπα, αλλά και ἄλλα, όπού δέν φθάνει ό νοός μου νά τά στοχασθῆ· - ἄρχισε, λέγω, από τήν «Φιλοκαλίαν»» (Βλ. Έρομονάχου Εὐθυμίου, Ό Πρωτότυπος βίος του Άγίου Νικοδήμου του Άγιορείτου, σ. 8).

ὁ Νικόδημος, καί τὰ δύο ἔμπονα, τήν συγγραφή καί τήν ἄσκηση τῆς ἀδι-
 ἀλειπτης καρδιακῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ. Ἄς ἀκούσουμε τόν βιογράφο
 του Εὐθύμιου τί λέγει: «... ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἡμερονυκτίου εἰς τούτας τὰς
 δύο ἐργασίας τὰς εἶχεν ἀφιερωμένας, ἢ νά ἐξηγήσῃ κανένα νόημα τῆς θείας
 Γραφῆς ἢ νά κλίνη τήν κεφαλὴν του εἰς τό ἀριστερόν μέρος τοῦ στήθους του
 καί νά βάνῃ τόν νοῦν του μέσα εἰς τήν καρδίαν καί νά φωνάξῃ νοερώς τό
 «Κύριε Ἰησοῦ, ἐλέησόν με»¹.

Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας

Ὁ βιογράφος τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου ἱερομόναχος Εὐθύμιος, καθὼς
 φθάνει νά ἀφηγηθεῖ τήν πρὸς θάνατον ἀσθένειά του ἀφήνει νά βγεῖ ὁ **πό-
 νος τῆς ψυχῆς του γιά τόν ἐπικείμενο θάνατο τοῦ Ἁγίου, πού** συμβαί-
 νει, ὅπως σημειώνει, τῆ στιγμή πού τό Γένος τῶν Ὁρθοδόξων βρῆκε στό
 πρόσωπο καί στίς συγγραφές του τόν ἀπλανή φωστήρα καί ὁδηγό του.
 Ἡ λύπη του, δηλαδή, γιά τόν ἐπικείμενο θάνατό τοῦ Ἁγίου δέν εἶχε προ-
 σωπικό χαρακτήρα, ἀλλά ἐκκλησιαστικό, ἦταν ἀπώλεια γιά ὀλόκληρη
 τήν Ἐκκλησία. Γράφει ὁ Εὐθύμιος: «Ἄχ, καί πῶς νά γράψω...χωρίς δάκρυα
 τοιοῦτον λυπηρόν μήνυμα! Ὅσον ἄρχισε τό πτωχόν Γένος μας νά καυχᾶται
 καί νά δοξάζῃ τόν Θεόν ὁπού τοῦ ἐχάρισε τοιοῦτον ἀπλανῆ φωστήρα εἰς
 τοιοῦτον δυστυχησμένον καιρόν... καί τοιοῦτον ὁδηγόν τῶν πλανωμένων καί
 παραμυθίαν τῶν θλιβομένων. Ναί, τόν ὁμολογῶ τοιοῦτον, ὅχι μόνον ἀπό τὰ
 βιβλία του, ὁπού ἐφώτισε καί ἔως τέλος ἔχει νά φωτίξῃ ὅλην τήν Ὁρθόδοξον
 τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν»². Ὁ Εὐθύμιος ἦταν πεπεισμένος ὅτι ὁ πνευματι-
 κός παραδελφός του μοναχός Νικόδημος Ἁγιορείτης εἶχε ἀναδειχθεῖ γιά
 τήν ἐποχή του διδάσκαλος καί φωστήρας τῆς Ἐκκλησίας³.

Καθὼς ἡ ὑγεία τοῦ Ἁγίου συνεχῶς ὑφίστατο ἐπιδείνωση, ξεμερώ-
 νοντας 14 Ἰουλίου τοῦ 1809 σ' ἓνα ἀπέριττο Κελλί τῶν Καρυῶν τοῦ Ἁγί-
 ου Ὁρους, στό Κελλί τῶν Σκουρταίων, ἄφηνε τήν τελευταία του πνοή. Ὁ
 Εὐθύμιος ἔχει τόν δικό του τρόπο νά μᾶς τό ἀναγγεῖλει: «ἀνατέλλοντος
 τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου εἰς τήν γῆν ἐβασίλευσεν ὁ νοητὸς ἥλιος τῆς Ἐκκλησίας

¹ Ἱερομόναχος Εὐθύμιος, Ὁ Πρωτότυπος βίος τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, σ. 15.

² Ἱερομόναχος Εὐθύμιος, Ὁπ.παρ., σ. 14.

³ Αὐτόθι, σ. 4, ὅπου γράφει: «...τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ὀσιολογιωτάτου Νικο-
 δήμου, τοῦ κοινοῦ διδασκάλου καί φωστήρος γενομένου τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας
 ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ...»

τοῦ Χριστοῦ ἔλειπεν ὁ στῦλος ὁ ὀδηγῶν τὸν νέον Ἰσραὴλ εἰς τὴν εὐσέβειαν... Ἀλλὰ αἱ ἀκτῖνες τῶν διδαχῶν αὐτοῦ...μᾶς φωτίζουν καὶ ἔχουν νὰ φωτίζουν τὴν Ἐκκλησίαν»¹.

Ἰδιαίτερα αὐτὴ ἡ ἀκροτελεύτια φράση τοῦ Εὐθυμίου, ὅτι οἱ ἀκτῖνες τῶν διδαχῶν τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου θὰ φωτίζουν καὶ στό μέλλον τὴν Ἐκκλησία, ἦταν μία ἐσωτερικὴ προαίσθηση καὶ βεβαιότητα γιὰ τὸν Εὐθύμιο καὶ γιὰ τοὺς Κολλυβάδες πατέρες. Ὁ χρόνος, βέβαια, πού ἐπαληθεύει ἢ διαψεύδει ὅσα προὑπολογίζουμε καὶ προλέγουμε, δὲν διέψευσε τὰ ὅσα προαισθάνονταν καὶ προέβλεπαν οἱ Κολλυβάδες ὅτι θὰ συμβοῦν στό μέλλον σχετικά μέ τὰ θεοφώτιστα συγγράμματα τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Παροναξίας κ. Καλλίνικος, ὡς πατριώτης τοῦ Ἁγίου στήν καταγωγή καὶ ὡς ποιμενάρχης σήμερα τοῦ τόπου πού τὸν γέννησε, σχολιάζοντας αὐτό τό σημεῖο ἀπό τὸν Εὐθύμιο, σημειώνει πολὺ εὐστοχα: «Πέρασαν 200 χρόνια ἀπὸ τότε. Δύο αἰῶνες ἀπὸ τὴν ἔνθεη κοίμησι τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, «τοῦ ἐκ Ναξίας». Ὁ χρόνος δὲν διέψευσε τίς παραπάνω διαπιστώσεις καὶ προβλέψεις τοῦ βιογράφου τοῦ Εὐθυμίου ἂντίθετα, τίς ἀπέδειξε, «πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως», ἀληθέστατες. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ πανορθοδόξως καυχᾶται γιὰ τὸν «ρακενδύτη» Νικόδημο καὶ τρέφει τὰ τέκνα της, κληρικούς, μοναχοὺς καὶ λαϊκοὺς, μέ τοὺς εὐχρυμοὺς καρποὺς τῶν ψυχοφελῶν συγγραμμάτων του καὶ τὰ ποικίλα κατορθώματα τοῦ ἔνθεου βίου του»².

Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Νικόδημος ἀναδείχθηκε διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας μέ τὰ ψυχοφελῆ συγγράμματά του τό ἐπισημαίνει καὶ ἡ πρό πεντηκονταετίας καὶ πλέον Πράξη (1717/31-5-1955) Διακηρύξεως τῆς ἀγιότητάς του ἀπὸ τό Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, στήν ὁποία μεταξύ ἄλλων διαβάζουμε: «...Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὀσιότητι μὲν καὶ ἀγιότητι βίου τύπον τοῦ κατὰ Χριστὸν πολιτεύματος καὶ ζῶσαν ἀρετῆς εἰκόνα, ποικίλοις δ' ὀρθοδόξοις καὶ ψυχοφελέσι συγγράμμασι διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος ἑαυτὸν παραστήσας καὶ ἀναδείξας...»³.

¹ Ἱερομονάχου Εὐθυμίου, Ὁπ.παρ., σ. 14.

² Στό Σημεῖωμα Ἐκδότη τῆς πανομοιότυπης μέ τὴν πρώτη (τοῦ 1819) ἐκδόσεως τοῦ Ἁγιονικοδημικοῦ ἔργου «ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΙΣΤΕΩΣ», ἐπιμέλ. ἀρχμ. Αἰμιλιανοῦ Καζαντζίδη, Νάξος 2009.

³ Ὀλόκληρη τὴν Πράξη βλ. στό Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα του, ἔκδ. Αστὴρ Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήναι 1959, πρὶν ἀπὸ τὸν Πρόλογο.

Τό ἔργο τοῦ Ἁγίου εἶχε σχέση με τήν ἀγιότητά του, με τό ὅτι βίωνε μέ τόν πλέον γνήσιο τρόπο τήν ἐν Χριστῷ ζωή καί ἦταν φορέας τῶν πλέον ὑψηλῶν ἀγιοπνευματικῶν ἐμπειριῶν. Τό πληθωρικό καί ὑψηλῆς ποιότητας συγγραφικό του ἔργο, πού εἶχε καθαρὰ πνευματικό καί ἐκκλησιαστικό χαρακτήρα, γινόταν ἀπό ὑπακοή στους πνευματικούς του πατέρες, ὅπως λ.χ. στόν γενάρχη τοῦ Φιλοκαλισμοῦ¹, ἅγιο Μακάριο πρῶην Κορίνθου, στήν προτροπή τοῦ ὁποῖου γιά ἐκδοτική συνεργασία μέ τόν Νικόδημο ὀφείλεται ἡ ἐκδοση ἀρκετῶν ἀπό τά συγγράμματα πού συνέγραψε ἡ ἐπιμελήθηκε ἡ ἐπεξεργάσθηκε («ἐκαλλώπισεν καί ἐδιόρθωσεν») ἡ ἐκ χειρογράφων ἐπιμελήθηκε καί ἐξέδωσε.

Ὁ σκοπός τῶν πολύμοχθων συγγραφικῶν του ἐνασχολήσεων δέν εἶχε σχέση με τίποτε ἐπίγειο καί ἐμπαθές (λ.χ. φιλοδοξία νά προβληθῆ ὡς συγγραφέας, ἐπιμελητής² κ.ἄ), ἀλλά με τήν οὐσία τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, τήν διπλή ἀγάπη. Ὁλος ὁ νυχθήμερος συγγραφικός καί ἐκδοτικός μόχθος του ἐπί 34 χρόνια στό Ἅγιον Ὄρος γινόταν γιά τήν Ἐκκλησία, γιά τά μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὅπως ἔγραφε σέ κάθε βιβλίο του: «Εἰς κοινήν τῶν Ὁρθοδόξων ὠφέλειαν».

Φρονοῦμε ὅτι ἐάν δέν εἶχε φθάσει σέ ἀγιότητα, καί δέ εἶχε ἀποκτήσει τήν διπλή ἀγάπη, δέν θά εἶχε τό ἰσχυρό αὐτό κίνητρο πού χρειάζοτανε γιά νά καταβάλλει τόν ἀπίστευτο αὐτό συγγραφικό μόχθο.

Πνευματοφόρος Θεολόγος

Ὁ πρόσφατα κοιμηθεῖς Γέρον Θεόκλητος Διονυσιάτης, συγγραφεύς τοῦ περιώνυμου βιβλίου περί τοῦ βίου καί τῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, γράφει: «*Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποτελεῖ τρανήν*

¹ Βλ. Στυλ. Παπαδόπουλου, Ἅγιος Μακάριος Νοταράς, ὁ γενάρχη τοῦ Φιλοκαλισμοῦ, Ἀθήνα, 2006.

² Τά πρῶτα ἔργα πού ἐπιμελήθηκε πρὸς ἐκδοση μέ τήν προτροπή τοῦ Ἁγίου Μακαρίου, ὅπως τήν Φιλοκαλία, τόν Εὐεργετηνόν, τά ἅπαντα Συμεών τοῦ νέου Θεολόγου, δέν ἔχουν καμμία ἐνδειξη τῆς συγγραφικῆς καί ἐκδοτικῆς συνεισφορᾶς του. Ἄν ὁ βιογράφος του Εὐθύμιος δέν ἀνέφερε τόν χρόνο καί τίς συνθήκες συγγραφῆς θά βρισκόμασταν σέ πλήρη ἄγνοια περί τούτων. Εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικό τό ὅτι στό σημαντικότερο καί στό περισσότερο κοπιαστικό ἔργο του, τό «Πηδάλιον», δέχθηκε νά ἀναγραφεῖ ὡς συγγραφέα καί τό ὄνομα τοῦ ἱερομονάχου Ἀγαπίου, ἐνῶ ἦταν ὁ ἴδιος ὁ ἀποκλειστικός συγγραφέας τοῦ ἔργου.

ἀπόδειξιν, ὅτι τὴν Ὁρθόδοξον Θεολογίαν ἐξακολουθοῦν νά ἀναρριπίζουσι αἱ θεῖαι αὖραι τοῦ Παναγίου Πνεύματος... (...) Διό καί ὅτε πρό τριετίας ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατέτασσε Νικόδημον τόν Ἀγιορείτην ἐν τῇ χορείᾳ τῶν Ἁγίων, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνενέωνε τοιοῦτοτρόπως καί κατ' ἐπίσημον ἔμφασιν τὴν Πατερικὴν πνευματικότητα αὐτῆς καί οἰονεὶ ἀνεδύετο λελουμένη καί ἀμόλυντος ἐκ τῶν Πνευματοφόρων ρειθρων τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Τὸ γεγονός ἐχαιρετίσθη ὡς αὐτόχρημα ἱστορικῆς σημασίας ἐν τῷ βίῳ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐγνω ὅπως προβάλη εἰς τὴν τεταραγμένην ἐποχὴν μας ἐν πληρέστατα Ὁρθόδοξον ὑπόδειγμα ἀγίας ζωῆς, δι' οὗ γεραίρεται ἡ ἰδιάζουσα ἡμῖν τοῖς Ὁρθοδόξοις μοναδική ὁδὸς τῆς Θεολογίας, ἣτις οὐκ ἔστιν ἄλλη ἢ ἡ ὁδὸς τῆς Ἀποκαλύψεως, τοῦ Φωτισμοῦ καί τῆς Ἐμπνεύσεως, διότι, κατὰ Μάξιμον τόν Ὁμολογητὴν «οὐδέν πτωχότερον διανοίας φιλοσοφούσης τὰ θεῖα ἄνευ ἄνωθεν φωτισμοῦ»¹.

Ἀπὸ τότε πού ἔγραφε ὁ Γέρων Θεόκλητος ὁ Διονυσιάτης τὰ παραπάνω ἔχουν περάσει περισσότερα ἀπὸ πενήντα χρόνια. Οἱ ἐπισημάνσεις του δέν ἔχασαν οὔτε τὴν σημασία καί ἀξία τους οὔτε τὴν ἐπικαιρότητά τους, τό ἀντίθετο μάλιστα. Σήμερα, ἄνθρωποι στερημένοι τὴν φωτιστικὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μέ μόνο ὄργανο τόν ὀρθολογισμό τους, ὄχι μόνο θεολογοῦν, ἀλλὰ ἀφήνονται νά πέσουν καί στό παράπτωμα τῆς ἀγιομαχίας καί νά κρίνουν καί κατακρίνουν ἕναν ἅγιο τοῦ ὕψους τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου, τοῦ ὁποίου στεροῦνται τελείως τίς ἀγιοπνευματικὲς ἐμπειρίες.

Τὸ συγγραφικὸ τοῦ ἔργο

Εἶναι γνωστὸ καί ὁμολογήθηκε ἀπὸ χεῖλη καί ἡμετέρων καί ξένων συγγραφέων ὅτι ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἦταν ὁ φιλοπονότερος στίς συγγραφές καί ἐκδόσεις βιβλίων μοναχός πού δόξασε μετὰ ἀπὸ αἰῶνες τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησία καί ἐκεῖνος πού σχεδὸν δέν ἄφησε καμμία πτυχή τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου πού νά μᾶς προσφέρει κάποιον ψυχοφελὲς σύγγραμμα.

Μάλιστα ὁ σεβαστὸς Καθηγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς Λειμῶνος Λέσβου Ἄρχιμ. Νικόδημος Παυλόπουλος, Νάξιος στὴν καταγωγὴ καί συγγραφέας

¹ Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ βίος καί τὰ ἔργα του, ἔκδ. Ἀσπὴρ Ἀλ. καί Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήναι 1959, σ. 2-3.

πρωτοτύπου βίου του Ἁγίου Νικοδήμου, γράφει γιά τό πληθωρικό συγγραφικό ἔργο τοῦ ὁμωνύμου του Ἁγίου: «Ὁ πολυγραφώτερος ἐκκλησιαστικός συγγραφεύς τῶν χρόνων τῆς δουλείας καί διά τό πλῆθος τῶν ἔργων του, οὐ μήν ἀλλά καί διά τό ὑψηλότατον καί βαθύτατον περιεχόμενον τῶν ὑπερεκατόν συγγραφῶν του, ἐφάμιλλος τῶν μεγάλων πατέρων καί διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ἀνεδείχθη ὁ ὄσιος πατήρ ἡμῶν Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης, ὁ ἐκ Ναξίας»¹. Καί συνεχίζει ὁ π. Νικόδημος Παυλόπουλος: «Καί μόνον τόν ἅγιον Νικόδημον ἐάν μελετήσῃ τις, ἀρκεῖ διά νά ἀναδειχθεῖ ἀκραιφνῆς θεολόγος μέ πλήρη τήν γνῶσιν καί κατάφορτον τήν ψυχήν ἀπό εὐσέβειαν. Τά ἔργα του εἶναι ἀγιολογικά, ἀπολογητικά, ἀσκητικά, ἐποικοδομητικά-ἠθικά, ἐρμηνευτικά, θεολογικά, ποιμαντικά-κανονικά καί ὕμνολογικά»².

Πράγματι, τά ἔργα του ξεπερνοῦν τά ἑκατό σέ ἀριθμό, ἄν συνυπολογισθοῦν σ' αὐτά τά ἀνέκδοτα ὕμνολογικά του, λόγοι πανηγυρικοί κ.ἄ. Τό τεράστιο αὐτό συγγραφικό καί ἐκδοτικό ἔργο τό ἐπιτέλεσε σέ τριάντα τέσσερα χρόνια, πού ἀποτελοῦν τόν χρόνο παραμονῆς καί ἀσκήσεώς του στό Ἅγιον Ὄρος (1775-1809) μέχρι τήν κοίμησή του. Ἦταν πραγματικά ἓνα ἔργο πού τό ἐπιτελοῦσε μέ ζήλο καί ἀγάπη πρὸς τοὺς ὑπόδουλους ἀδελφούς χριστιανούς, ἀλλά καί μέ ὑπερβολικό μόχθο πού κατέβαλε ἀκατάπαυστα νύκτα καί ἡμέρα «εἰς κοινήν ἀπάντων τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν ὠφέλειαν», ὅπως ἔγραφε σάν ἀφιέρωση στήν σελίδα τίτλου τοῦ κάθε βιβλίου του.

Τό 1777 δύο χρόνια μετά τήν ἐγκαταβίωσή του στήν Ἱ.Μονή Διονυσίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐπισκέφθηκε τό Ἅγιον Ὄρος ὁ Ἅγιος Μακάριος πρῶην Κορίνθου καί καθὼς ἐφιλοξενεῖτο σ' ἓνα Κελλί τῶν Καρυῶν εἰδοποίησε τόν Νικόδημο νά πάει νά τόν συναντήσῃ. Σ' ἐκείνη τήν κρίσιμη συνάντηση μῆκαν οἱ βάσεις γιά τό μετέπειτα πλούσιο συγγραφικό του ἔργο. Τόν παρακάλεσε νά «θεωρήσῃ», δηλαδή νά ἀναλάβῃ τήν ἐπιμέλεια ἐκδόσεως τῆς «Φιλοκαλίας». Ὁ Νικόδημος, πού διψοῦσε καί ὁ ἴδιος τόν φωτισμό τῶν χριστιανῶν πού ζοῦσαν στό σκότος τῆς δουλείας, ὡς τέκνο ὑπακοῆς ἀνέλαβε τήν ἐπιμέλεια τῶν χειρογράφων τῆς «Φιλοκαλίας» καί ἐτοίμασε τό ἔργο γιά ἐκδοση: Ἐγραψε, ἐπιπλέον τό Προοίμιον καί τοὺς συνοπτικούς βίους τῶν ὁσίων τῶν ὁποίων ἔργα περιλαμβάνονται στή

¹ Ἀρχιμ. Νικοδήμου Παυλοπούλου, Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, Ἐκκλησιαστικά Ἐκδόσεις Ἐθνικῆς Ἐκατονπεντηκονταετηρίδος, ἐκδ. Γ' Ἐν Ἀθήναις 1990, σ. 74.

² Αὐτόθι, σ. 74.

συλλογή. Τό ἴδιο ἔκανε καί μέ τήν συλλογή πατερικῶν ἀποφθεγμάτων πού ὀνομάζεται «Εὐεργετινός», τοῦ ὁποίου ἔγραψε καί τό Προοίμιον. Γιά τό ἔργο «Περί συνεχοῦς μεταλήψεως», τό ὁποῖο ἐπίσης τοῦ προσκόμισε ὁ ἅγιος Μακάριος, ὁ Εὐθύμιος σημειώνει ὅτι τό «ἐδιώρθωσε καί ἐπλάτυνε», πού σαφῶς ὑπονοεῖ πολύ μεγαλύτερη συγγραφική παρέμβαση. Τά ἔργα αὐτά ἔτοιμα πλέον τά πῆρε ὁ Μακάριος καί ἔφυγε γιά νά φροντίσει τά τῆς ἐκδόσεώς τους.¹

Τό 1784, ὅταν ξαναπῆγε ὁ ἅγιος πρῶην Κορίνθου στό Ἅγιον Ὄρος συνέχισε τήν συνεργασία του μέ τόν Νικόδημο, καί ἔτσι ἔχουμε καί πάλι συγκεκριμένους συγγραφικούς καί ἐκδοτικούς καρπούς: 1) «Ὄσιου Συμεῶν τοῦ νέου Θεολόγου τά εὕρισκόμενα» (ἅπαντα), 2) «Ἐξομολογητάριον», 3) «Θεοτοκάριον», 4) «Ἀόρατος Πόλεμος», 5) «Νέον Μαρτυρολόγιον», 6) «Γυμνάσματα Πνευματικά».²

Θά ἀκολουθήσουν καί ἄλλα ἔργα. Μετά ἀπό παράκληση τοῦ ὀσίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου ἀναλαμβάνει νά ἐτοιμάσει πρὸς ἔκδοση τά ἅπαντα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Μέ πολύ χαρά δέχθηκε αὐτή τήν προτροπή, λόγῳ τῆς ἀγάπης του στόν κήρυκα τῆς χάριτος καί τοῦ φωτός. Ἀφοῦ ὀλοκλήρωσε τήν ἐργασία ἔστειλε τό ἔργο στή Βιέννη γιά νά ἐκδοθεῖ. Δέν θά μείνουμε στό ἀτυχές γεγονός τῆς ἀπωλείας τοῦ ἔργου γιά τό ὁποῖο βαθύτατα λυπήθηκε ὁ ἀοίδιμος.

Ἀμέσως μετά ἀρχίζει τόν μεγάλο ἄθλο τοῦ «Πηδαλίου», τοῦ σπουδαιότερου ἴσως ἔργου του, γιά το ὁποῖο κοπίασε ὑπερβαλλόντως καί περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο ἔργο του. Τό πολύμοχθο αὐτό βιβλίο ἐρμηνεύει τούς ἱερούς κανόνες τῶν Ἀποστόλων, τῶν τοπικῶν καί τῶν οἰκουμεικῶν Συνόδων καί ἱερούς κανόνες ἐπωνύμων ἁγίων πατέρων πού ἀφοροῦν ὅλο τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, κληρικούς, μοναχοὺς καί λαϊκοὺς. Οἱ ὑποσημειώσεις του στό «Πηδάλιον» καταλαμβάνουν σχεδόν τό μισό χῶρο ἀπό τίς 750 σελίδες μεγάλου σχήματος, δείγμα καί αὐτό τῆς καταπληκτικῆς πολυμάθειάς του καί τῆς θεοφώτιστης κρίσεώς του.

Καί αὐτό τό ἔργο του πέρασε ἀπό πολλές περιπέτειες μέχρι νά λάβει τήν πατριαρχική ἄδεια ἐκδόσεώς του (δεκατρία χρόνια). Καί ὅταν ἐκδόθηκε μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ ἱερομονάχου Θεοδωρήτου γέμισε τήν ψυχή τοῦ ἁγίου μας μέ ἀπαρηγόρητη θλίψη, λόγῳ τῶν αὐθαίρετων καί ἀνεπίτρε-

¹ Ἱερομονάχου Εὐθυμίου, *Ὁ Πρωτότυπος βίος τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου*, σ. 8-9.

² Αὐτόθι, σ. 10-11.

πτων προσθηκῶν του στό «Πηδάλιον». Από τή δεύτερη έκδοση καί μετά, ἀφότου ἀφαιρέθηκαν οἱ ἐπισημανθεῖσες προσθήκες τοῦ Θεοδωρήτου, τό «Πηδάλιον» μετρά δεκάδες ἐκδόσεις στήν ἑλληνική γλώσσα, πράγμα πού δείχνει τήν ἀποδοχή του ἀπό τήν Ἐκκλησία.

Στήν ἔρημο τῆς Καψάλας, ὅπου κατοίκησε ἀπό τό 1794, μέσα σέ σκληρή ἄσκηση, ἰσόβια νηστεία-ξηροφαγία, συνέγραψε γιά μιά δεκαετία καί ἄλλα ἔργα, πού ἀπετέλεσαν τό ἀποκορύφωμα τῆς συγγραφικῆς του παραγωγῆς: 1) «Εὐχολόγιον», 2) «Χρηστοθήθεια», 3) «Ἐρμηνεία εἰς τά ἸΔ' Ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου Παύλου», 4) «Ἐρμηνεία εἰς τās ἐπτὰ Καθολικάς Ἐπιστολάς», 5) «Ἐρμηνεία εἰς τούς ἑκατό πενήκοντα Ψαλμούς τοῦ Δαβίδ», 6) «Κῆπος Χαρίτων», 7) «Βίβλος Βαρσανουφίου καί Ἰωάννου».

Κατά τήν τελευταία πενταετία τῆς ζωῆς του, ἐν μέσῳ σκανδάλων, συκοφαντιῶν, δολοπλοκιῶν, εἰς βάρος του ραδιουργιῶν, παραμένοντας ὁ ἴδιος εἰρηνικός καί μέ ἀληθινή φιλαδελφία πρὸς τούς ἀντιπάλους του ἀντικολλυβάδες, Ἄγιορεῖτες μοναχοῦς, καί μέ καταφανή ἐξασθένηση τῶν δυνάμεών του συγγράφει τόν τρίτομο «Συναξαριστή» καί τήν «Ὁμολογία Πίστεως» καί χαρίζει στήν Ἐκκλησία δύο ἀκόμη σπουδαιότατα ἔργα: 1) Τό «Ἐορτοδρόμιον», ἕνα ἔργο πού παρόμοιο δέν εἶχε δεῖ μέχρι τότε ὁ ὀρθόδοξος κόσμος¹, ὅπου ἐρμηνεύει τούς ἀσματικούς κανόνες τῶν δεσποτικῶν καί θεομητορικῶν ἑορτῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, καί 2) τήν «Νέα Κλίμακα», τό τελευταῖο του σύγγραμμα, γραμμένο τό 1808, ὅπου ἐρμηνεύει καί σχολιάζει τούς Ἀναβαθμούς τῶν ὀκτώ ἤχων τοῦ ὄρθρου τῶν Κυριακῶν. Ἡ «Νέα Κλίμαξ» εἶναι ἕνα ἔργο ὑψηλῆς θεολογικῆς ὠριμότητας. Ὁ Γέρων Θεόκλητος Διονυσιάτης γράφει γιά τό ἀκροτελεύτιο αὐτό ἔργο τοῦ Ἁγίου: «Ἄν εἰς τό «Ἐορτοδρόμιον» διαπιστώνη κανεῖς τήν πολυποίκιλον σοφίαν τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου, εἰς τήν «Ν.Κλίμακα» εὐρίσκεται ὁ ἀναγνώστης πρό ἀληθοῦς πελάγους ὄλων ἐκείνων τῶν μερισμῶν καί χαρισμάτων οὗ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τήν πληρεστέραν καί καί ὑψηλοτέραν ἐκδοχὴν των. Καθ' ὃ τελευταῖον ἔργον του, κατ' ἀνάγκην εἶναι ὁ ὠριμότερος καρπός τῆς θείας βιοτῆς του καί ὁ γλυκύτερος τῆς ἐκπληκτικῆς πολυμαθείας του καί ἐσωτερικῆς σοφίας του»². Καί λίγο παρακάτω σημειώνει ὁ π.Θεόκλητος:

¹ Πά τήν μοναδικότητα καί τήν ἀξία τοῦ ἔργου βλ. Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορεῖτης, ὁ βίος καί τά ἔργα του, σ. 322-331.

² Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορεῖτης, ὁ βίος καί τά ἔργα του, σ. 332.

«Φρονοῦμεν, ὅτι καί μόνη ἡ Ν.Κλίμαξ ἦτο ἀρκετή διά νά ἀναδείξῃ τόν Ἅγιον Νικόδημον μέγαν Θεολόγον, ἰσοστάσιον τῶν πρό αὐτοῦ Ἁγίων Πατέρων, ὡς συμπτικνώσαντα ἐν αὐτῇ ὄλην σχεδόν τήν περί Θεολογίας γραμματεῖαν»¹.

Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης βρέθηκε κατά τά 34 χρόνια τῆς παραμονῆς του στό Ἅγιον Ὅρος στή δίνη τῆς κολλυβαδικῆς λεγομένης ἔριδος. Συντάχθηκε ἀπό τήν πρώτη στιγμή μέ τούς Κολλυβάδες πατέρες, πού ἀντιτάχθηκαν, μέ ἀφορμή τήν τέλεση μνημοσύνων κατά τίς Κυριακές, στήν καταπάτηση τῶν ἱερῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων καί ἰδιαίτερα αὐτῶν πού ἀφοροῦσαν στή θεία λατρεία. Σέ ὄλους τούς τομεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καί σέ κάθε σοβαρό ζήτημα πού ἐδημιουργεῖτο στό Ἅγιον Ὅρος, ὅπως λ.χ. σ' αὐτό τῆς συχνότητας προσελεύσεως στήν θεία μετάληψη, λάμβαναν θέση μέ γνώση, μέ σεβασμό στίς ἐκκλησιαστικές παραδόσεις, μέ φιλαδελφία, ἀλλά καί μέ θεῖο φωτισμό. Θά ἔλεγε κανεῖς ὅτι ἡ στάση τους, πού συνελικουρεῖτο ἀπό τήν ἀγία καί ἐνάρετη βιοτή τους, θύμιζε τήν στάση τῶν μεγάλων ἀγίων πατέρων στά διάφορα ζητήματα τῆς ἐποχῆς τους. Δέν εἶναι τυχαῖο πού τό κίνημα τῶν Κολλυβάδων χαρακτηρίσθηκε νεο-ησυχασμός, γιά νά θυμίζει τίς ἡσυχαστικές ἔριδες τοῦ 14^{ου} αἰῶνα καί τήν μορφή τοῦ ἀγίου Γρηγορίου Παλαμά, πού ὅταν προκλήθηκε ἀπό τόν δυτικό Βαρλαάμ τόν Καλαβρό, ἀλλά καί ἀπό μή κεκαθαμένους τόν νοῦ βυζαντινοῦς θεολόγους, διέσωσε καί πρόβαλε τήν ὀρθόδοξη παράδοση στό πνευματικό καί τό δογματικό πεδίο.

Ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Νικόδημος ἦταν ἄνθρωπος ἀπλός, χαρίεις καί ἤρεμος καί ἀπέφευγε τίς διενέξεις καί τίς διχοστασίες ὅσο τίποτε ἄλλο. Ἐντούτοις, σάν τά πολύκαρπα δένδρα πετροβολήθηκε ἀπό κακεντρεχεῖς ἀντιπάλους του, συκοφαντήθηκε, ὑπέστη τήν ἐπιβουλή τῶν προσθηκῶν στό «Πηδάλιό» του ἀπό τόν Θεοδώρητο, κατηγορήθηκε ὅτι φρονεῖ αἰρετικά περί τῆς θείας μεταλήψεως μετά ἀπό τό παράνομο ἄνοιγμα ἐπιστολῆς του πρός κάποιον πρόσωπο, τήν νόθευσή της καί τήν διασπορά της σ' ὄλο τό Ἅγιον Ὅρος.

Ὅλα αὐτά τά ἀντιμετώπισε μέ ὑπομονή, ἀνεξικακία καί φιλαδελφία, δείγματα καί αὐτά τῆς ἀγιότητάς του. Βλέποντας, ὅμως, ὅτι ἀπό τήν νοθευμένη ἐπιστολή βλάπτονται ψυχικά πολλοί μοναχοί θεωρώντας τον, πεπλανημένως, αἰρετικό, ἀναγκάσθηκε νά ζητήσῃ τήν προστασία τῆς Ἱερᾶς

¹ Αὐτόθι, σ. 332.

Κοινότητα του Ἁγίου Ὄρους, στήν ὁποία κατέφυγε κάνοντας ὁμολογία πίστεως τῶν φρονημάτων του. Ἡ Ἱερά Κοινότητης τόν δικαίωσε πανηγυρικά καί ἐπίσημα καί ἀπαγόρευσε τήν κυκλοφορία καί ἀνάγνωση τῆς νοθευμένης ἐπιστολῆς, καί ἐπιπλέον ἀπέιλησε ὅτι ὅποιος δέν συμμορφωθεῖ μέ τίς ὑποδείξεις της καί συνεχίζει νά κατηγορεῖ τόν Νικόδημο, θά ἀπελαθεῖ ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος.¹ Νά καί ἕνα χαρακτηριστικό δείγμα τοῦ ἐνσφραγίστου Γράμματος τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος: «*Ἡμεῖς γάρ ἅπαντες ὁμοφώνως κηρύττομεν αὐτόν καί ὁμολογοῦμεν εὐσεβέστατον καί ὀρθοδοξότατον καί τῶν δογμάτων τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τρόφιμον, καθώς καί ἐκ τῶν ἱερῶν καί κοινωφελῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἀποδεικνύεται, μέσα εἰς τά ὁποῖα οὐδέν φρόνημα αἰρετικόν περιέχεται*» καί καθὼς ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν αὐτόν Ὀρθόδοξον, οὕτω καί ὑμεῖς ἅπαντες νά τόν γνωρίζητε, ὡς τοιοῦτον ὄντα τῇ ἀληθείᾳ».²

Ὅλα τά βιβλία τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου ἀπετέλεσαν ἀπό τήν πρώτη στιγμή πηγὴ θείας σοφίας γιά τήν Ἐκκλησία καί γι' αὐτό δέν σταμάτησαν μέχρι καί σήμερα νά ἐπανεκδίδονται ὄχι μόνο στήν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀλλὰ καί στίς γλῶσσες τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων λαῶν. Ὅλες οἱ γενιές τῶν Ὀρθοδόξων κατὰ τά 200 καί πλέον χρόνια πού πέρασαν ἀπό τότε εὐγνωμονοῦν τό ἐξαιρετο αὐτό τέκνο τῆς Ἐκκλησίας γιά τό ἔργο πού πρόσφερε σέ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Τόν εὐχαριστοῦν πού μέ τρόπο ἐκλαϊκευτικό καί κατανοητό, ἀλλὰ καί ἀκραιφνῶς εὐαγγελικό καί ὀρθόδοξο πρόσφερε τις πιό ὑψηλές ἀλήθειες περί τῶν δογμάτων, περί τῆς πνευματικῆς ζωῆς, περί τῆς διαποιμάνσεως καί διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅμως, καί στά νεότερα χρόνια ἠγέρθησαν φωνές πού ἐπεσήμαναν δυτικὲς ἐπιδράσεις στό ἔργο του. Γιά χρόνια ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Νικόδημος ἔπερνε ἔργα τῆς δυτικῆς πνευματικότητας, τά μετέφραζε ἀπό τά ἰταλικά καί τά ἐξέδιδε στά ἑλληνικά, ἀποκρύπτοντας, μάλιστα, τόν συγγραφέα τους.

Μετά τὴ δημοσίευση, ὅμως, τῆς μελέτης τοῦ φιλολόγου Ἐμμανουὴλ Φραγκίσκου τό 2001 κατέρρευσε ἡ ὑπόθεση ὅτι εἶχε ἄμεση ἐπαφή μέ ἔργα δυτικῆς πνευματικότητας τά ὁποῖα μετέφραζε στά ἑλληνικά.³ Ἡ ἀλήθεια

¹ Βλ. στήν πανομοιότυπη μέ τήν πρώτη (τοῦ 1819) ἔκδοση τοῦ Ἁγιονικοδημικοῦ ἔργου «ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΙΣΤΕΩΣ», ἐπιμέλ. ἀρχιμ. Αἰμιλιανοῦ Καζαντζίδη, Νάξος 2009, σ. 86-89.

² Αὐτόθι, σ. 89.

³ Ἐμμανουὴλ Φραγκίσμου «Ἄόρατος Πόλεμος» (1796), «Γυμνάσματα Πνευματικά» (1800). Ἡ πατρότητα τῶν «μεταφράσεων» τοῦ Νικοδήμου Ἀγιορείτη», Ἀθήνα 1993 (ἀνά-

περί αὐτοῦ καί ειδικά γιά τά δύο ἔργα «Ἄόρατος Πόλεμος» καί «Γυμνάσματα Πνευματικά» εἶναι διαφορετική, γιά τό πῶς ἔφθασαν στά χέρια τοῦ ἁγίου, ἀπό ποιόν, γιά ποιό σκοπό καί τί ἔκανε ὁ ἴδιος μέχρι νά ἐκδοθοῦν τύποις. Ὁ ἐν λόγῳ φιλόλογος Ἑμμανουήλ Φραγκίσκος, πού ἔκανε τήν σχετική ἔρευνα, καταλήγει ὡς ἐξῆς: «...ἡ σχηματισμένη ὡς τώρα εἰκόνα γιά τή σχέση τοῦ Νικόδημου Ἀγιορείτη μέ τά κείμενα τῶν Scyrolí καί Pinatonti καί πέρα ἀπό αὐτό, γιά τήν ἐπίδραση τοῦ καθολικισμοῦ στό ἔργο του, ἔρχεται ν' ἀλλάξει ριζικά. Εἶναι φανερό ὅτι ἡ σχέση αὐτή ὑπῆρξε τελικά ἔμμεση»¹.

Ἄλλη κατηγορία κατά τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου ἔχει σχέση μέ τά βιβλία του «Ἐξομολογητάριον» καί «Πηδάλιον», πού θεωρήθηκαν ὅτι ἀντιμετωπίζοντας τήν ἁμαρτία κάτω ἀπό κριτήρια τοῦ δυτικοῦ σχολαστικισμοῦ καί πιετισμοῦ παρουσιάζουν ἓνα Θεοῦ σαδιστή πού χορηγεῖ στόν ἄνθρωπο τήν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν του μέ ὄρους δικανικῆς συναλλαγῆς².

Εἶναι ἀλήθεια, ὅπως σημειώνει ὁ σεβαστός μας π. Γεώργιος Μεταλληνός, κορυφαῖος πανεπιστημιακός διδάσκαλος, ὅτι ἡ γλώσσα τοῦ «Ἐξομολογηταρίου» σέ πολλά σημεῖα ἐμφανίζεται ἔντονα σχολαστική. Δέν πρέπει, ὅμως, νά λησμονοῦμε ὅτι τό «Ἐξομολογητάριον» ἀνήκει ἀπό ἄποψη γλωσσική στήν λαϊκή ἐκκλησιαστική γλώσσα τῆς τουρκοκρατίας καί ἀπευθύνεται στά λαϊκά στρώματα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς μέ τήν συγκεκριμένη δεκτικότητα. Καί καταλήγει ὁ π. Γεώργιος: «Ὁ ἅγιος Νικόδημος παρά τή γλώσσα τοῦ «Ἐξομολογαρίου» καί ἄλλων συναφῶν ἔργων του, εἶναι πιστός στήν παράδοση τοῦ Ἡσυχασμοῦ καί συνεχιστής τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, λόγω τῆς ἀσκητικῆς ἐμπειρίας στήν ὁποία ὀλόκληρος ἀνήκε. Εἶναι ἐν τούτοις, γεγονός, πού παραθεωρεῖται ἀπό τούς ἐπικριτές τοῦ Νικοδήμου, ὅτι ἡ σχέση του μέ τή φραγκική «περί ἱκανοποιήσεως» δικανική θεωρία μόνο φραστική εἶναι, καί γι' αὐτό ἐπιτρέπει τίς γνωστές ἐπιφανειακές ταυτίσεις»³.

τυπο ἀπό τό περιοδικό ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ, Τόμ. 19/1993, σ. 102-135).

¹ Αὐτόθι, σ. 127.

² Βλ. Χρ. Πανναρά, *Ὁρθοδοξία καί Δύση στή νεώτερη Ἑλλάδα*, Ἀθήνα 1992, σ. 206. Ὁ καθ. Χρ. Πατρινέλης, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, τόμ. ΙΑ', σ. 132, τοποθετημένος ἐπίσης ἀρνητικά στό ἔργο τῶν Κολλυβάδων καί εἰδικότερα τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, ἀρνεῖται τό ὅτι πρόκειται γιά «ἀπαύγασμα ὀρθοδόξου πνευματικότητος», καί ἀναφέρει τά ἔργα τοῦ Ἁγίου «Ἐξομολογητάριον» καί «Πηδάλιον».

³ Πρωτ. Γεωργίου Μεταλλνοῦ, «Τό Ἐξομολογητάριον τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου», στό *Πρακτικά Α' Ἐπιστημ. Συνεδρίου, Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, Ἡ ζωὴ καί ἡ διδασκαλία του*,

Στό ίδιο συμπέρασμα μέ τόν π. Γεώργιο Μεταλληνό, ὅτι δέν θίγεται ἡ ὀρθοδοξία τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Νικοδήμου ἀπό τήν ὑπαρξη σ' αὐτά κάποιων σχολαστικῶν ὄρων, καταλήγει καί ἡ ἐπίσημη Ἀνακοίνωση τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους μέ τόν τίτλο «Ἀναίρεσις τῶν πεπλανημένων θέσεων τοῦ κ. Χρ. Γιανναρά περί τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου». Σ' αὐτήν τό ἀνώτατο ὄργανο τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὅπου ἐκπροσωποῦνται καί οἱ 20 Ἱερές Μονές, ἀνάμεσα στά πολύ σπουδαῖα πού ἐπισημαίνει ὁμολογεῖ μέ παρρησία: «...Ἐάν εἰς τό ἔργον του παρεισέφερσαν ἀνεπιγνώστως, δι' εὐνοήτους ἱστορικούς λόγους, καί μερικά ἐκφράσεις, ὑπενθυμίζουσαι τήν σχολαστικήν θεολογίαν, αὗται οὐδόλως θίγουντήν ἐν γένει ὀρθόδοξον προοπτικήν καί γραμμήν τοῦ ἔργου του»¹.

Ἀσφαλῶς καί δέν εἶναι ἀσφαλές οὔτε φρόνιμο νά κρίνεις τό ἔργο κάποιου συγγραφέα δύο αἰῶνες πίσω μέ τά ἀντινομιστικά καί ἀντιευσεβιστικά κριτήρια τοῦ σήμερα, ὅταν μάλιστα αὐτό τό ἔργο ἔχει προσφέρει, καί ἐξακολουθεῖ νά προσφέρει, τόσα πολλά στήν Ἐκκλησία, στά μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καί δέν συνετέλεσε στήν ἐκκοσμίκεση καί στόν θρησκευτικό ἀποχρωματισμό τῶν μαζῶν, ὅπως ἐσφαλμένα ὑποστηρίχθηκε². Καί μάλιστα ὅταν αὐτός ὁ συγγραφέας εἶναι ἕνας ἅγιος, ὁ νεοησυχαστής καί Κολλυβάς ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης.

Φρονοῦμε ὅτι ὁ ἀναφερθεῖς π. Γεώργιος Μεταλληνός κάνει μία καλή πρόταση πού λύνει τό ὀποιοδήποτε πρόβλημα σχολαστικῆς ὀρολογίας δημιουργεῖται μέ τό «Ἐμομολογητάριον». Ἄς ἀκούσουμε τήν πρότασή του: «Ἡ ταπεινή μου γνώμη εἶναι ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς μετανοίας δέν πρέπει ποτέ νά ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τό πνεῦμα τοῦ «Ἐξομολογηταρίου» τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, ὀρθοδόξως κατανοου-μένου καί ἐρμηνευομένου. Ἡ ἀνάγνωση ὁμως τοῦ βιβλίου σήμερα ἀπό τό χριστιανό πού δέν ἔχει ἐξοικείωση μέ τή γλώσσα καί ἀσκητική πράξη τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νά συνοδεύεται ἀπό μία κατατοπιστική εἰσαγωγή, πού θά προτάσσεται στό ἐξῆς σέ κάθε ἀνατύπωση τοῦ βιβλίου»³.

Ἄς καταλήξουμε ὁμως. Καί σήμερα, τόν 21^ο αἰῶνα, τόν καιρό τῆς

ἔκδοση Ἱεροῦ Κοινοβίου Ὁσίου Νικοδήμου, Γουμένισσα, 2006, τομ. Β', σ. 53-55.

¹ Πά ὀλόκληρη τήν ἀνακοίνωση τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους βλ. περιοδικό Ὁρθόδοξος Μαρτυρία, ἀρ. 40/1993, σ. 2-10.

² Βλ. Χρ. Γιανναρά, αὐτόθι.

³ Βλ. Πρωτ. Γεωργίου Μεταλληνού, αὐτόθι, σ. 65.

μετανεωτερικότητας, τῆς παγκοσμιοποιήσεως, τῆς ἀποστασίας καί τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ, ὁ ἅγιος Νικόδημος ὡς διαχρονικός διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας ἔχει νά μάς δώσει τήν αὐθεντική διδαχή σέ κάθε τομέα καί πτυχή τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, σέ κληρικούς, μοναχοὺς καί λαϊκοὺς. Ἐπαναλαμβάνοντας τίς διαπιστώσεις τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Παροναξίας κ. Καλλινίκου λέμε μέ αὐτόν: *«Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ πανορθόδοξως καυχᾶται γιά τὸν «ρακενδύτη» Νικόδημο καὶ τρέφει τὰ τέκνα τῆς, κληρικούς, μοναχοὺς καὶ λαϊκοὺς, μέ τοὺς εὐχυμοὺς καρποὺς τῶν ψυχωφελῶν συγγραμμάτων του καὶ τὰ ποικίλα κατορθώματα τοῦ ἔνθεου βίου του»*¹.

¹ Στό Σημεῖωμα Ἐκδότη τῆς πανομοιότυπης μέ τήν πρώτη (τοῦ 1819) ἐκδόσεως τοῦ Ἁγιονικοδημικοῦ ἔργου «ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΙΣΤΕΩΣ», ἐπιμέλ. ἀρχιμ. Αἰμιλιανοῦ Καζαντζίδη, Νάξος 2009.